

INSTYTUCJA PARKÓW GMINNYCH JAKO PRAW- NYCH ŚRODKÓW KSZTAŁTOWANIA ZIELONEJ INFRASTRUKTURY

Renata Giedych, Gabriela Kazanowska

The concept of communal parks as legal measures of green infrastructure development

Abstract: The Act of 31 January 1980 on the Environmental Protection, introduced the concept of rural parks as one of the tools for green areas protection in the countryside. This category of environmental protection could include public areas of a park character, not entered in the register of monuments. Amendment to the Act of 1997 extended the possibility of including to this protection category areas located within city limits, introducing the concept of a communal park. These parks, as in the previous period, could be areas of a park character covered by trees, not constituting monuments and being public property. In 2001, as a result of the transfer of regulations on green areas to the Nature Conservation Act, communal parks became one of the nature protection categories. The Nature Conservation Act of 2004 kept the institution of communal parks, however, it limited the possibility of establishing them, to areas located outside towns and compact rural settlements (Art. 81). Despite the fact that the possibility of creating communal parks has been limited only to non-urbanized areas, many towns create communal parks invoking Art. 81 as the basis for their creation. The conducted research on the establishment of communal parks showed that in the years 2013–2022, 79% of communal parks (38 of 48) were created within town borders. This category of protection covered a total of approx. 218.4 ha (the average area of a newly created communal park in towns was approx. 5.7 ha). It should be emphasized that in towns 58% of communal parks were established in large cities. Most of them were established in Łódź (11), and Sosnowiec (6). Towns interest in creating such a protection category, may prove the need to use it as an effective means of preserving areas covered with trees. At present, communal parks as a nature protection category

are established in cities without a proper legal basis. Therefore, it is reasonable to restore the possibility of their creation in highly urbanized areas, where the development of green infrastructure seems to be the most justifiable.

Keywords: nature conservation, environmental protection, green areas, communal parks

Zarys treści: Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska, jako jedno z narzędzi ochrony zieleni, wprowadziła instytucję parków wiejskich. Tą formą ochrony mogły być objęte tereny o charakterze parkowym, niewpisane do rejestru zabytków, stanowiące własność jednostek społecznych. Nowelizacja ustawy z 1997 r. rozszerzyła możliwość obejmowania taką formą ochrony również tereny położone w granicach miast, wprowadzając pojęcie parku gminnego. Parkami tymi, podobnie jak w poprzednim okresie, mogły być tereny pokryte drzewostanem o charakterze parkowym, niestanowiące zabytków oraz będące własnością publiczną. W 2001 r., w wyniku transferu przepisów dotyczących terenów zieleni do ustawy o ochronie przyrody, parki gminne stały się jedną z kategorii ochrony przyrody. Ustawa o ochronie przyrody z 2004 r. utrzymała instytucję parków gminnych, ograniczyła jednak możliwość ich ustanawiania do terenów położonych poza granicami miast i wsi o zwartej zabudowie (art. 81). Pomimo tego, że możliwość tworzenia parków gminnych została zawężona jedynie do obszarów niezurbanizowanych, wiele miast tworzy parki gminne, powołując się na art. 81 jako podstawę do ich tworzenia. Przeprowadzone badania dotyczące ustanawiania parków gminnych wykazały, że w ciągu analizowanych dziesięciu lat (2013–2022) 79% parków gminnych (38 z 48) zostało utworzonych w granicach miast. Tą formą ochrony objęto łącznie 218,4 ha (średnia powierzchnia nowo utworzonego parku gminnego w miastach wynosiła ok. 5,7 ha). W miastach 58% parków gminnych zostało powołanych do życia na terenie miast dużych. Najwięcej utworzono ich w Łodzi (11) i Sosnowcu (6). Zainteresowanie miast tworzeniem takiej formy ochrony świadczyć może o potrzebie stosowania jej jako skutecznego środka zachowania terenów pokrytych drzewostanem. Obecnie parki gminne, jako forma ochrony przyrody, są ustanawiane w miastach bez właściwej podstawy prawnej. Zasadne jest więc przywrócenie możliwości ich tworzenia na obszarach silnie zurbanizowanych, w których kształtowanie zielonej infrastruktury wydaje się najbardziej pożądane.

Słowa kluczowe: ochrona przyrody, ochrona środowiska, tereny zieleni, parki gminne

Wstęp

W 2013 r. UE przyjęła strategię na rzecz zielonej infrastruktury. Dokument ten, definiując zieloną infrastrukturę jako „strategicznie zaplanowaną sieć obszarów naturalnych i półnaturalnych z innymi cechami środowiskowymi, zaprojektowaną i zarządzaną w sposób mający zapewnić szeroką gamę usług ekosystemowych”, wskazał jednocześnie, że powinna ona być standardowym elementem polityk, których cele można osiągnąć poprzez zastosowanie rozwiązań opartych na przyrodzie.

Zielona infrastruktura pomimo tego, że jako koncepcja jest rozwijana i promowana od wielu lat, nie jest jeszcze powszechnie stosowana w polskiej praktyce zarządzania rozwojem. Jej wdrożenie do głównych obszarów polityki jest realizowane

w większym stopniu na szczeblu centralnym i regionalnym niż lokalnym. Wynika to w dużej mierze z braku zdefiniowanych wprost przesłanek prawnych jej stosowania. Należy jednak podkreślić, że dzięki dużej elastyczności i pojemności znaczeniowej zielona infrastruktura może być wprowadzana poprzez dostępne narzędzia planowania przestrzennego i ochrony środowiska (John i in. 2019). Szulczewska i in. (2022) wśród narzędzi implementacji zielonej infrastruktury wymieniają różnego rodzaju formy ochrony przyrody (w zależności od przedmiotu ochrony i celu ich tworzenia). W skali UE trzon zielonej infrastruktury stanowią obszary sieci Natura 2000 (Unijna strategia na rzecz zielonej infrastruktury 2013), w skali lokalnej elementami zielonej infrastruktury mogą być m.in. użytki ekologiczne (Morawska, Zalasieńska 2020). Jedną z obszarowych form ochrony przyrody, zgodnie z zapisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (UOP) są parki gminne. Zdaniem Gruszeckiego (2021) mogą być one stosowane jako skuteczne formy ochrony zieleni.

Idea powoływania parków gminnych ma swoje początki w ustawie z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (UOiKS), która wprowadziła instytucję parków wiejskich. Tą formą ochrony mogły być objęte tereny pokryte drzewostanem o charakterze parkowym, niewpisane do rejestru zabytków, stanowiące własność jednostek uspołecznionych. Zasady uznawania za parki wiejskie terenów zadrzewionych na obszarach wsi, a także zasady ich ochrony, zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 5 września 1980 r. Zgodnie z zapisami rozporządzenia teren pokryty drzewostanem o charakterze parkowym rozumiany był jako „zespoły drzew i innej roślinności, ukształtowane funkcjonalnie i plastycznie w ogród mający wartość historyczną, przestrzennoplastyczną lub przyrodniczą”. Rozporządzenie wskazywało ponadto, że parki wiejskie powinny zaspokajać potrzeby społeczne, w tym „przede wszystkim z zakresu kultury i wypoczynku”. Wśród zasad ochrony parków wiejskich znalazł się zakaz dokonywania zmian mogących spowodować naruszenie układu przestrzennego parku i mających szkodliwy wpływ na jego roślinność. Oprócz tego na terenie parku można było ustanowić zakaz prowadzenia określonych rodzajów działalności oraz wskazać obiekty i urządzenia wymagające usunięcia ze względu na ich szkodliwy wpływ na stan parku.

Zmiana UOiKS z 1997 r. umożliwiła stosowanie omawianej formy ochrony również na terenach położonych w granicach administracyjnych miast. Znowelizowane przepisy odnosiły się bowiem do terenów pokrytych roślinnością o charakterze parkowym na obszarach gmin w ogólności, nie zawężając ich do obszarów wiejskich. Za parki gminne, podobnie jak w poprzednim okresie, mogły być uznane tereny niestanowiące zabytków oraz będące własnością publiczną (Skarbu Państwa lub gminy) lub za zgodą właściciela terenu. Wejście w życie nowelizacji UOiKS z 1997 r. spowodowało wygaszenie rozporządzenia dotyczącego parków wiejskich. W zamian za to rada gminy, ustanawiając park gminny, miała możliwość określenia

zasad jego ochrony. W 2001 r. w związku z reformą systemu ochrony środowiska przepisy dotyczące terenów zieleni przeszły do ustawy o ochronie przyrody. W konsekwencji parki gminne z kategorii ochrony środowiska stały się jedną z kategorii ochrony przyrody.

Kolejny rozdział w historii parków gminnych przyniosła ustawa o ochronie przyrody (UOP) z 2004 r. Ustawa utrzymała instytucję parków gminnych, ale ograniczyła możliwość ich ustanawiania do terenów położonych poza obszarami miast i wsi o zwartej zabudowie. Jednocześnie ustawa nie wskazała delegacji do wyznaczania zasad ich ochrony. Tak więc samo narzędzie ochrony zadrzewień zostało utrzymane, ale nie scharakteryzowano, na czym ochrona ta ma polegać. Celem artykułu jest ustalenie, w jakim stopniu instytucja parków gminnych jest, i może być, wykorzystana jako narzędzie kształtowania zielonej infrastruktury.

Materiały i metody

Chcąc określić możliwości stosowania instytucji parków gminnych jako narzędzia kształtowania zielonej infrastruktury analizie poddano dotychczasowy zakres i sposób stosowania tej formy ochrony przyrody. Badanie to miało na celu sprawdzenie aktywności gmin w zakresie stosowania narzędzia, a także zbadanie jego rozkładu przestrzennego. Rozpoznaniu poddano ponadto motywy ustanowienia parków gminnych. Szczególny nacisk położono na pozaprzyrodnicze cele tworzenia parków gminnych, zapisane w uchwałach powołujących je do życia.

Materiał badawczy stanowiły uchwały rad gmin ustanawiających parki gminne. Ze względu na niejednoznaczność stosowania terminu parki gminne (termin używany jest jako forma ochrony lub teren zieleni będący własnością komunalną) poszukiwania zawężono do tych uchwał, które jako podstawę powoływania parków wskazywały art. 81 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (UOP). To założenie jest o tyle istotne, że tereny zieleni gminnej mogą być także powoływane w trybie art. 78 UOP. Artykuł 78 odnosi się do obowiązku rad gmin w zakresie zakładania i utrzymania terenów zieleni i zadrzewień, art. 81 zaś do ustanawiania szczególnej formy ochrony terenów zadrzewionych.

W celu wyodrębnienia właściwego zbioru materiałów analizie poddano uchwały rad gmin zamieszczone w Dziennikach Urzędowych Województw z lat 2013–2022, zawierające słowo kluczowe „park”, następnie wyeliminowano wszystkie te, w których podstawie prawnej nie znalazło się odwołanie do art. 81 UOP. Przyjęty w badaniach przedział czasowy wynika z okresu obowiązywania „Strategii UE na rzecz zielonej infrastruktury” (2013).

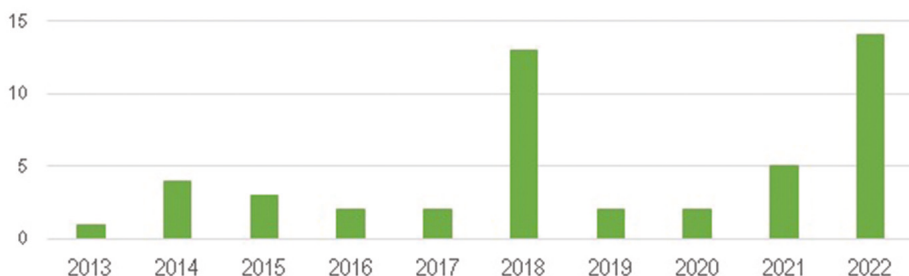
Wyniki

Zakres i dynamika ustanawiania parków gminnych

W latach 2013–2022 zidentyfikowano 55 parków gminnych (PG) powołanych do życia na mocy UOP, w tym 48 (79%) ustanowionych na mocy art. 81 i art. 7 (21%) utworzonych na mocy art. 78. Dalszymi badaniami objęto parki gminne utworzone jako obszary specjalnej ochrony, tzn. utworzone na podstawie art. 81 UOP. Należy podkreślić, że w przypadku uchwał ustanawiających 17 spośród 48 parków gminnych wyselekcjonowanych do dalszych badań jako podstawę prawną ich tworzenia dodatkowo powołano się na art. 78.

Pod względem liczby parków ustanowionych w trybie art. 81 UOP w poszczególnych latach badanego dziesięciolecia, znacząco wybijają się dwa lata, w czasie których utworzono 27 parków, co stanowi 56% (ryc. 1). Są to: rok 2018, w którym ustanowiono 13 parków (27%), oraz rok 2022, w którym powołano 14 parków (29%).

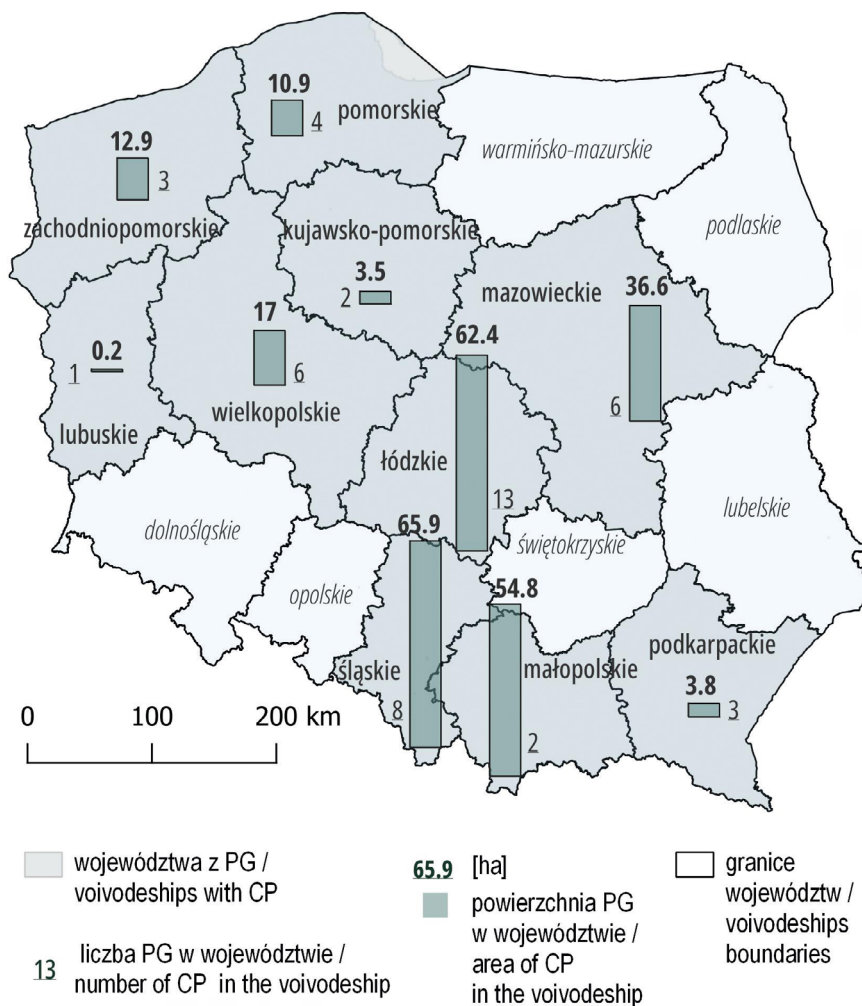
Województwem wyraźnie dominującym pod względem liczby ustanowionych parków jest łódzkie (13 parków z powstałych 48, co stanowi 27%), następne to śląskie, gdzie ustanowiono 8 (17%) oraz wielkopolskie i mazowieckie, w których utworzono po 6 parków (12,5%). W wymienionych powyżej województwach utworzono 69% wszystkich analizowanych parków gminnych. Pozostałe 15 parków utworzono w 6 województwach w następującej proporcji: 4 w pomorskim, po 3 w podkarpackim i zachodniopomorskim, po 2 w kujawsko-pomorskim i małopolskim oraz 1 park w lubuskim. W pozostałych województwach, w latach 2013–2022 nie utworzono ani jednego parku na podstawie art. 81 UOP (ryc. 2). Łączna powierzchnia parków gminnych utworzonych w latach 2013–2022 na mocy art. 81 UOP wynosi 268 ha.

Ryc. 1. Dynamika ustanawiania parków gminnych w latach 2013–2022

Fig. 1. Dynamics of establishment of communal parks

Źródło: opracowanie własne. / Source: own study.

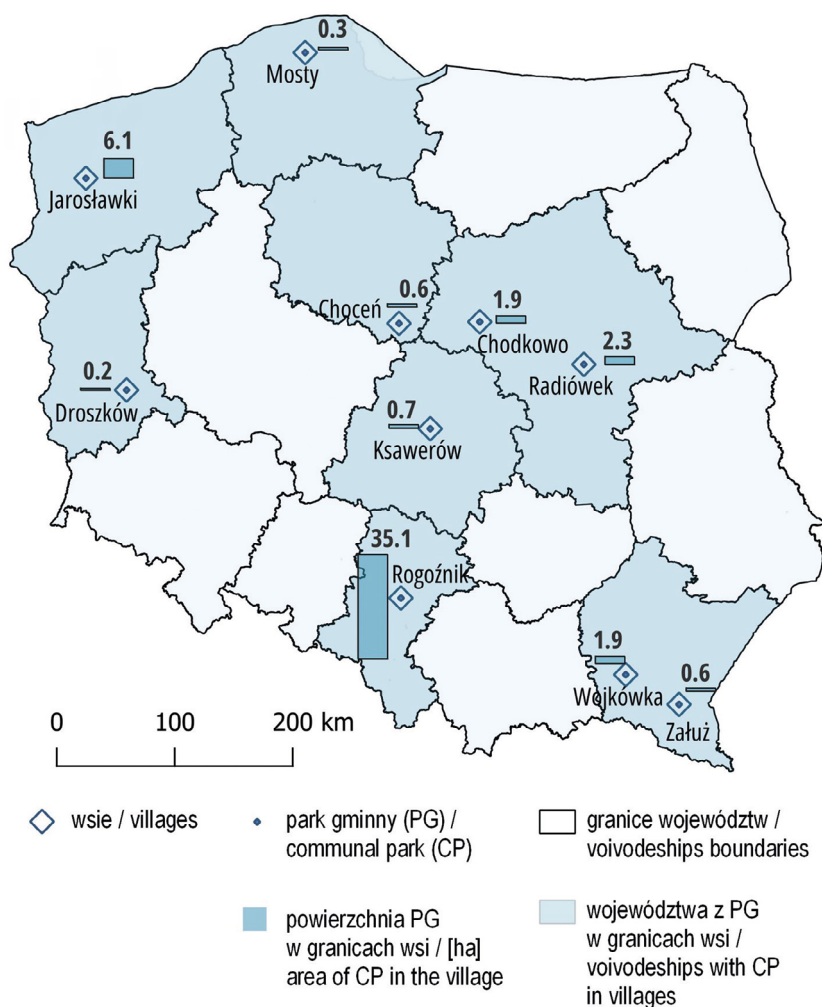
Ryc. 2. Parki gminne ustanowione w latach 2013–2022 w trybie art. 81 według województw
 Fig. 2. Communal parks established in the years 2013–2022 under Article 81 by voivodeships

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem Państwowego Rejestru Granic.

Source: own elaboration using the State Register of Borders.

Parki gminne utworzone na obszarach wiejskich

W granicach obszarów wiejskich w analizowanym okresie utworzono załedwie 10 parków gminnych (PG), o łącznej powierzchni 49,6 ha (ryc. 3). Procentowo było to 21% parków zajmujących 18,5% powierzchni wszystkich PG. Średnia powierzchnia

Ryc. 3. Parki gminne utworzone na terenach wiejskich

Fig. 3. Communal parks established in rural areas

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem Państwowego Rejestru Granic.

Source: own elaboration using the State Register of Borders.

parku w granicach wsi wyniosła 5 ha, znacznie ją jednak zawyża park gminny w Rogoźniku (gmina wiejska Bobrowniki, powiat będziński, województwo śląskie). Ma on powierzchnię 35,1 ha, co stanowi 71% powierzchni wszystkich 10 PG ustanowionych w obszarach wiejskich. Powierzchnie pozostałych 9 PG wynoszą od 0,2 ha do 6,1 ha, co daje średnią 1,6 ha.

Parki gminne utworzone w granicach miast

Zarówno pod względem ilościowym, jak i powierzchniowym, dominują parki powstałe w granicach miast. Obejmują one 38 z 48 (79%). Ich łączna powierzchnia wynosi 218,4 ha (81,5%). Średnia powierzchnia parków gminnych utworzonych w miastach w trybie art. 81 UOP wynosi 5,7 ha.

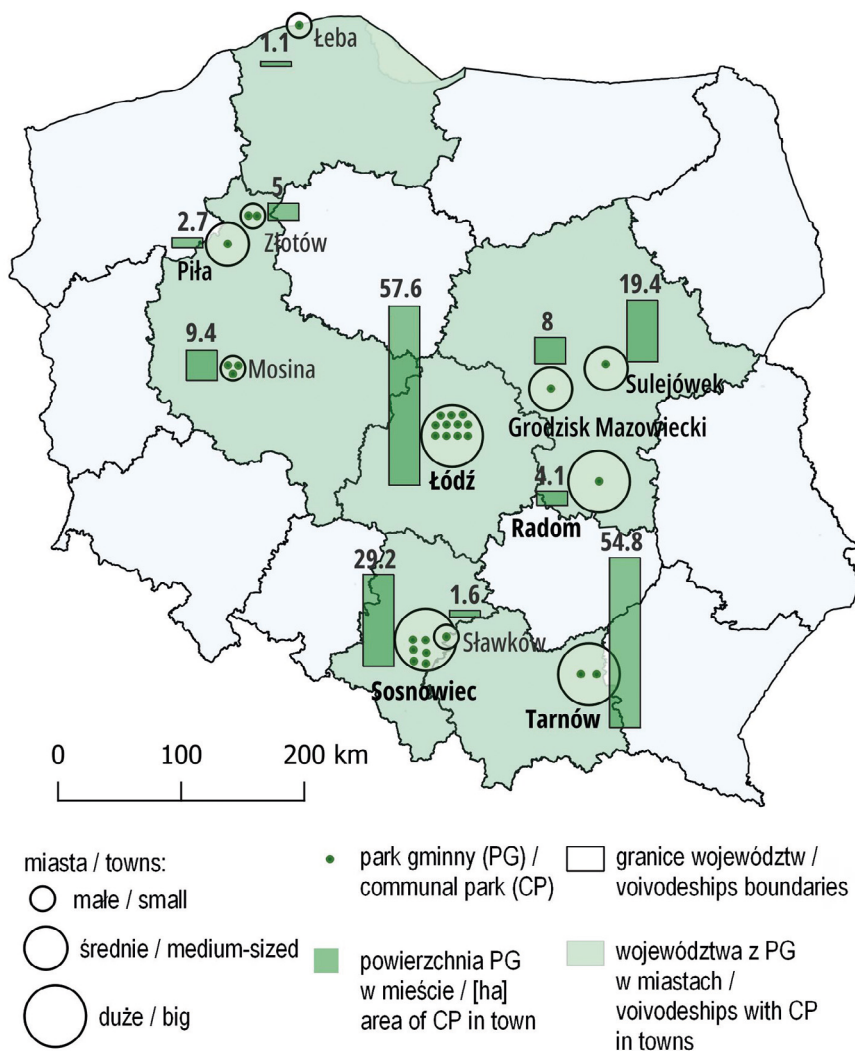
Należy podkreślić, że parki gminne utworzone w miastach powołano pod dwoma różnymi nazwami: jako parki gminne i jako parki miejskie. W miastach wyraźnie przeważają parki powołane jako gminne (czyli zgodnie z art. 81) – powstało ich 30, co stanowi 79% badanych parków. Ich łączna powierzchnia to 192,8 ha, co stanowi 88% powierzchni wszystkich badanych parków gminnych utworzonych w miastach w latach 2013–2022. Jako parki miejskie powstało 8 parków (21%), o łącznej powierzchni 25,6 ha (12%). Oznacza to, że w przypadku co piątego parku w miastach zastosowano nieprawidłową nazwę tej formy.

Parki gminne „właściwe”

Najwięcej parków utworzonych w miastach w trybie art. 81 jako parki gminne powołano do życia w województwie łódzkim. Na 30 badanych parków gminnych powstało ich tam aż 11 (prawie 37%). Utworzono 7 parków gminnych (23%) w 2 miastach województwa śląskiego, 6 parków gminnych (20%) powołano w 3 miastach w Wielkopolsce. W przywołanych 3 województwach powstały 24 parki gminne, co stanowi 80%. W pozostałych 3 województwach utworzono łącznie tylko 6 parków gminnych: w mazowieckim – 3 PG w trzech miastach, małopolskim – 2 PG w jednym mieście, pomorskim – 1 park gminny (ryc. 4).

Pod względem powierzchni również dominuje województwo łódzkie – 11 łódzkich parków gminnych zajmuje łączną powierzchnię 57,6 ha, co stanowi 30% powierzchni wszystkich powołanych PG. Niewiele mniejszą powierzchnię zajmują parki gminne utworzone w miastach w województwie małopolskim, mimo że powstało ich tam znacznie mniej (2 duże PG w Tarnowie). Zajmują one 54,8 ha (stanowi to 28% powierzchni powołanych PG). W tych dwóch województwach z sześciu uwzględnionych powstało aż 112,4 ha z utworzonych 192,8 ha parków gminnych (58%).

Wart odnotowania jest fakt, że na 30 parków gminnych powstałych w miastach 20 (67%) powołano w miastach dużych. Najwięcej z nich utworzono w Łodzi

Ryc. 4. Parki utworzone w trybie art. 81 w miastach jako parki gminne

Fig. 4. Parks established under Article 81 in towns as communal parks

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem Państwowego Rejestru Granic.

Source: own elaboration using the State Register of Borders.

(11 PG, co stanowi 37%) i Sosnowcu (6 PG, czyli 20%). W tych dwóch dużych z 11 badanych miast objętych analizami, została powołana ponad połowa wszystkich parków gminnych (17 PG, co stanowi 57%).

Powierzchniowo formą tą objęto największy obszar także w miastach dużych – 145,7 ha, co stanowi 75,5%. Spośród poszczególnych miast dominuje również Łódź (57,6 ha PG z powstałych 192,8 ha, co stanowi 30%), a także Tarnów (54,8 ha PG, czyli 28%). W tych dwóch z 11 badanych miast (czyli 18% pod względem ilościowym) powstało 13 PG z 30 (43%). Ich łączna powierzchnia to aż 112,4 ha z utworzonych 192,8 ha parków gminnych (czyli aż 58% pod względem powierzchniowym). Trzecim miastem z dużą powierzchnią parków gminnych jest Sosnowiec – 6 PG zajmuje 29,2 ha, co stanowi 15% ich łącznej powierzchni. W tych trzech dużych miastach (27%) powstało 19 parków gminnych (63%) o powierzchni 141,6 ha, co stanowi aż 73% powierzchni wszystkich parków gminnych w 11 badanych miastach.

O wielkości parków gminnych w miastach małych świadczy stosunek ich liczby do zajmowanej powierzchni. W takich miastach utworzono 7 parków gminnych (23%), stanowią one jednak tylko 8,9% (17,1 ha) ich całkowitej powierzchni.

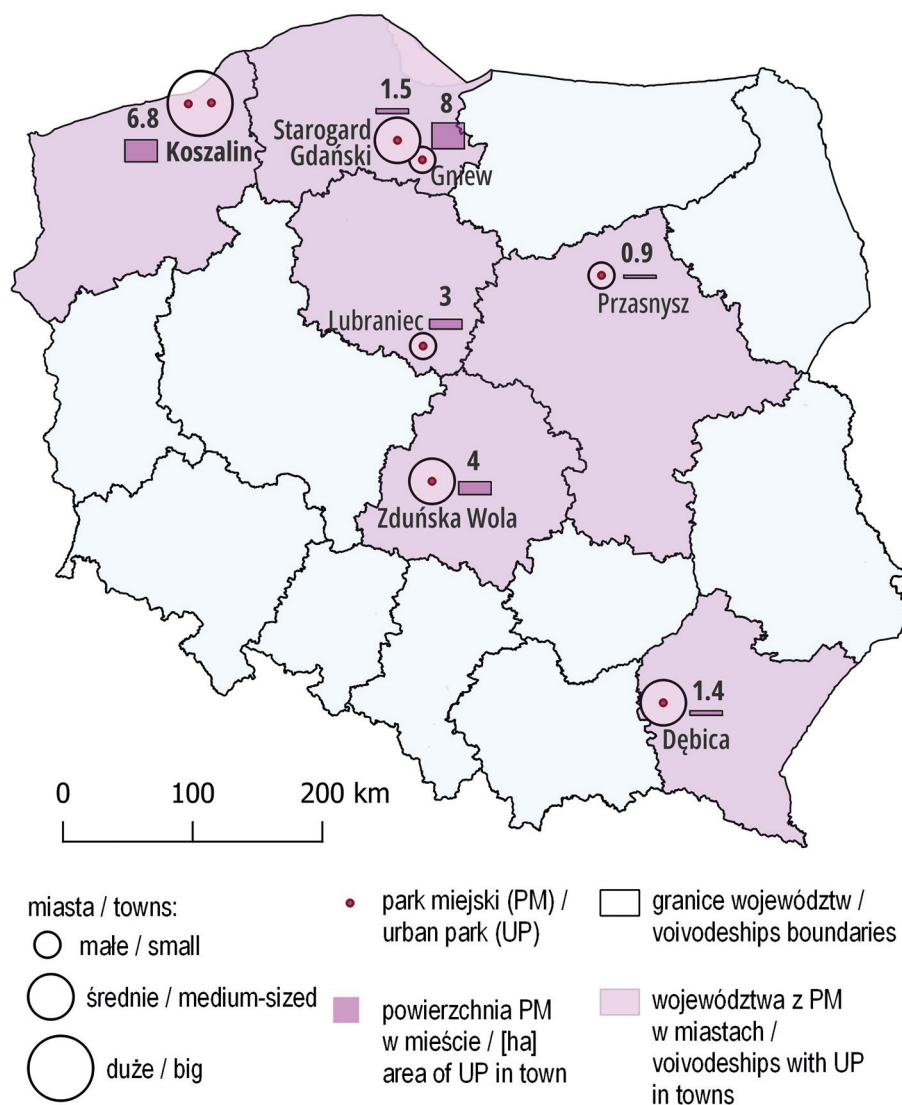
Parki gminne „miejskie”

W analizowanym okresie powołano 8 parków gminnych pod nazwą parków miejskich (PM). Dwa tego typu parki ustanowiono w województwie pomorskim i zachodniopomorskim oraz po jednym w kujawsko-pomorskim, mazowieckim, łódzkim i podkarpackim (ryc. 5). Parki w województwach pomorskim i zachodniopomorskim dominują także pod względem powierzchniowym – powstało tam odpowiednio 9,56 ha (37%) oraz 6,8 ha (27%), czyli łącznie 64%.

W trzech miastach małych oraz trzech średnich powstało po jednym PM, dwa PM powołano w mieście dużym – Koszalinie. Powierzchniowo najwięcej PM powstało w miastach małych – 11,9 ha (46%), w miastach średnich było to 6,9 ha (27%), w mieście dużym 6,8 ha (27%). Największy park miejski powstał w małym mieście Gniew (województwo pomorskie, powiat tczewski) – ma on 8 ha, co stanowi 31% powierzchni wszystkich analizowanych parków gminnych.

Cele tworzenia parków gminnych

Podstawowym celem ustanawiania parków gminnych, zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami, jest ochrona drzewostanów. W literaturze przedmiotu parkom gminnym przypisywane są także inne role. Wynika to w dużej mierze ze sposobu definiowania drzewostanów o charakterze parkowym w przepisach wykonawczych do UOiKS, a następnie w obowiązującej do 2004 r. UOP. We wspomnianych aktach prawnych drzewostany o charakterze parkowym rozumiane były jako zespoły roślinności

Ryc. 5. Parki utworzone w trybie art. 81 w miastach jako parki miejskie

Fig. 5. Parks established under Art. 81 in towns as urban parks

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem Państwowego Rejestru Granic.

Source: own elaboration using the State Register of Borders.

(nie tylko drzewa) mające jednocześnie wartości przyrodnicze i kulturowe (przestrzenno-plastyczne i społeczne). Parki gminne przez Kaźmierską-Patrzyzną (2012) zaliczane są do form ochrony zarówno drzew, jak i krzewów. Goździewicz-Biechońska (2014) oraz Kaźmierska-Patrzyzna i Król (2015) zaliczają parki gminne do szczególnych form ochrony krajobrazu.

Przeprowadzone badania wykazały, że tylko niektóre samorządy, powołując do życia parki gminne, określiły cele ich ustanowienia. Dotyczy to zaledwie pięciu parków, dla których w uchwałach ustanawiających lub załącznikach do nich (regulaminach parków) są wskazane cele, dla których parki te zostały ustanowione. Jak wynika z zestawienia zamieszczonego w tab. 1, wszystkim parkom przypisano funkcje społeczne. Rolę środowiskotwórczą i estetyczną przypisano zaledwie jednemu z nich.

Tab. 1. Pozaprzyrodnicze cele tworzenia parków gminnych

Table 1. Non-natural purposes of creating communal parks

Miejscowość Locality	Nazwa Parku Name of the park	Cele utworzenia Parków Purposes of creating parks				
		wypoczynkowe recreation	edukacji przyr. education	estetyczne aesthetics	zdrowotne health	osłonowe protection
Droszków	Park Różany	x				
Grodzisk Maz.	Park Stawy Walczewskiego	x				
Radiówek	Park Georga Bidwella	x	x			
Starogard Gd.	Park Nowe Oblicze	x				
Zduńska Wola	Park 100-lecia odzysk. niepodl.	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne.

Source: own study.

Dyskusja

Przeprowadzone badania dotyczące ustanawiania parków gminnych wykazały, że w ciągu badanych 10 lat (2013–2022) ustanowiono zaledwie około 5 parków gminnych rocznie, co przy 2477 gminach daje bardzo niski wskaźnik. Przeprowadzone badania potwierdzają wnioski sformułowane przez Witkowskiego (2010) ponad dekadę temu, że samorządy gminne sporadycznie korzystają z ustanawiania tej formy

ochrony. Dla porównania, w analogicznym okresie gminy powołały do życia 1238 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 4,6 tys. ha. Taki stan rzeczy wynikać może z niezbyt jasnej formuły prawnej samego narzędzia. Wielu autorów (m.in. Rotko 2006; Mikowski 2015; Roliński 2016; Skóra 2017) zalicza parki gminne do obszarów specjalnych ochrony przyrody. Jednocześnie inni autorzy (m.in. Radecki 2009; Kaźmierska-Patrzyzna 2012) nie podzielają tego poglądu, podkreślając, że parków gminnych nie można uznać za obszary specjalne ze względu na fakt, że w UOP nie określono szczególnego reżimu prawnego ich ochrony. Ogłędzka (2010) wskazuje na dużą ogólnikowość przepisów dotyczących tworzenia parków gminnych, a w konsekwencji na ich niską użyteczność. Jak podkreśla Kaźmierska-Patrzyzna (2012), w wyniku braku określonego reżimu ochrony wynikającego z UOP, gminy mogą jedynie określić zasady korzystania z parków gminnych, a nie zasady ich ochrony.

Kolejną zdiagnozowaną problematyczną kwestią jest tworzenie parków gminnych w granicach miast pomimo tego, że możliwość ich tworzenia została zawężona jedynie do obszarów niezurbanizowanych. Jak wynika z przeprowadzonych badań, w latach 2013–2022 aż 79% parków gminnych powołanych na podstawie art. 81 UOP, zostało utworzonych na terenach miast, z czego 58% w miastach dużych (liczących ponad 100 tys. mieszkańców). Szczególną inicjatywę w tym zakresie przejawia Łódź, w której ustanowiono ok. 23% badanych parków gminnych (11 z 48). Zainteresowanie miast tworzeniem takiej formy ochrony świadczyć może o tym, że miasta dostrzegają potrzebę wprowadzania różnorodnych obszarów ochrony przyrody o zróżnicowanym reżimie ochronnym. Należy dodać, że Łódź spośród dużych miast Polski charakteryzuje się jedną z najwyższych aktywności w uchwalaniu lokalnych form ochrony przyrody. Jak dotąd ustanowiono tu 18 użytków ekologicznych, 5 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i 17 parków gminnych (z czego 11 w badanym okresie).

Istotnym aspektem ochrony przyrody są społeczne funkcje obszarów chronionych, w tym przede wszystkim poznawcze, hedonistyczne i pragmatyczne (Giedych 2018). Przeprowadzone badania wykazały, że w przypadku parków gminnych zostały one określone w znikomym stopniu. Dodać należy, że nie zawsze wszystkie pozaprzyrodnicze cele tworzenia parków gminnych zostały uwypuklone. Dobrym przykładem jest Park im. Tadeusza Rejtana w Łodzi, utworzony na terenie dawnego cmentarza ewangelicko-augsburskiego. W uchwale nr LXXII/1373/09 z dnia 30 grudnia 2009 r. ustanawiającej park pojawia się zapis wskazujący, że został on uznany za park gminny w celu stworzenia mieszkańcom miasta warunków do rekreacji i wypoczynku. W uchwale nie ma natomiast wzmianki o jego istotnych walorach kulturowych. Nic więc dziwnego, że został on określony przez Wycichowską (2012) parkiem nie-pamięci.

Wnioski

Parki gminne zgodnie z obowiązującymi uwarunkowaniami prawnymi w umiarkowanym stopniu mogą stanowić narzędzie kształtowania zielonej infrastruktury. W ocenie autorek wynika to z dwóch faktów: pierwszym jest ograniczenie możliwości ustanawiania parków gminnych jedynie do obszarów wiejskich, drugim – brak określonego reżimu ochrony.

Zasadne jest więc przywrócenie stanu prawnego sprzed 2004 r. i wprowadzenie możliwości tworzenia parków gminnych w obszarach zurbanizowanych. Przeprowadzone badania wykazały bowiem, że w ostatnich latach większe zainteresowanie tworzeniem tej formy ochrony przejawiają samorządy gmin miejskich niż wiejskich. Proponowane zmiany legislacyjne nie powinny się jednak ograniczać jedynie do umożliwienia miastom powoływania parków gminnych. Ważnym aspektem powinno być także umożliwienie gminom określania zasad ich ochrony i udostępniania. W chwili obecnej parki gminne stanowią narzędzie ochrony drzewostanów, ich funkcja społeczna jest niedostrzegana. Przy wprowadzeniu zmian legislacyjnych warto by zatem rozszerzyć cele tworzenia parków gminnych. Wprowadzenie poza-przyrodniczych celów ochrony umożliwi spełnienie przez parki gminne jednej z fundamentalnych zasad zielonej infrastruktury, jaką jest jej wielofunkcyjność.

Literatura

- Giedych R., 2018, *Ochrona przyrody w polityce przestrzennej miast*, Studia KPZK PAN, CXC.
- Goździewicz-Biechońska J., 2014, *Z prawnej problematyki ochrony krajobrazu na obszarach wiejskich*, Przegląd Prawa Rolnego, 1(14), 73–91.
- Gruszecki K., 2021, *Zadania administracji publicznej w zakresie ochrony zieleni oraz formy ich realizacji – uwagi wybrane*, Radca Prawny, Zeszyty Naukowe 2(27), 115–136.
- John H., Marrs C., Neubert M. (red.), 2019, *Podręcznik zielonej infrastruktury. Tłó koncepcyjne i teoretyczne, terminy i definicje, wersja skrócona w języku polskim*, Projekt Interreg Central Europe MaGICLandscapes. Produkt O.T1.1, Drezno, <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/MaGICLandscapes.html#Outputs> (10.03.2023).
- Kaźmierska-Patrzyzna A., 2012, *Instrumenty prawne ochrony drzew i krzewów*, Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica, 71, 21–33.
- Kaźmierska-Patrzyzna A., Król M.A., 2015, *Prawne instrumenty ochrony krajobrazu wiejskiego w ramach systemu wsparcia bezpośredniego do gruntów rolnych oraz rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014–2020*, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2, 189–208.
- Mikowski Ł., 2015, *Szczególny reżim prawny obszarów specjalnych w ochronie środowiska*, Zeszyty naukowe DWSPiT. Studia z Nauk Społecznych, 8, 177–188.
- Morawska I., Zalaszińska M., 2020, *Zielona infrastruktura jako element skutecznego planowania przestrzennego*, Urban Development Issues, 67, 107–118.

- Ogłędzka E., 2010, *Prawne aspekty planowania terenów zieleni w miastach*, Studia Miejskie, 2, 267–283.
- Radecki W., 2009, *Ochrona prawna walorów turystycznych*. Cz. VIII: *Walory turystyczne poza obszarami specjalnymi*, Problemy Ekologii, 13(2), 56–58.
- Roliński M., 2016, *Instrumenty prawne ochrony przyrody w świetle ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*, [w:] B. Jeżyńska, E. Kruk (red.), *Prawne instrumenty ochrony środowiska*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, 115–124.
- Rotko J., 2006, *Instrumenty prawne ochrony przyrody*, Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, XXIV, 170–177.
- Rozporządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 5 września 1980 r. w sprawie zasad uznawania terenów zadrzewionych za parki wiejskie, ochrony tych parków i zarządzania nimi, Dz.U. 1980 nr 17, poz. 62.
- Skóra A., 2017, *Prawo administracyjne materialne. Podstawowe problemy*. Elbląg: Wydawnictwo PWSZ.
- Strategia UE na rzecz zielonej infrastruktury*, 2013, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Zielona infrastruktura – zwiększanie kapitału naturalnego Europy (COM(2013) 249 final).
- Szulczewska B., Giedych R., Legutko-Kobus P., Nowak M.J., 2022, *Zarządzanie zieloną infrastrukturą w mieście w kontekście dostępnych narzędzi prawnych i zarządzania rozwojem*, Samorząd Terytorialny, 1–2, 26–43.
- Uchwała nr LXXII/1373/09 z dnia 30 grudnia 2009 r. Rady Miejskiej w Łodzi w sprawie uznania za park gminny terenu położonego w rejonie ulic: Al. Politechniki, Pięknej, Rejtana i Felsztyńskiego i nadania mu nazwy.
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska, Dz.U. 1980 nr 3 poz. 6 ze zm.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz.U. 2004 Nr 92 poz. 880 ze zm.
- Witkowski J., 2010, *Niektóre aspekty działalności organizatorskiej wybranych samorządów gminnych województwa lubelskiego w ochronie przyrody*, Chrońmy Przyrodę Ojczyzn, 66(2), 83–88.
- Wycichowska B., 2012, *Park im. T. Rejtana. Łódzki park nie-pamięci*, Czasopismo Techniczne. Architektura, 2-A, 7, 145–154.

Renata Giedych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie
Instytut Inżynierii Środowiska
Katedra Architektury Krajobrazu
ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa
renata_giedych@sggw.edu.pl
ORCID: 0000-0002-2524-5886

Gabriela Kazanowska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie
Instytut Inżynierii Środowiska
Katedra Architektury Krajobrazu
ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa
gabriela_kazanowska@sggw.edu.pl

